

TÜRK ATASÖZLERİ VE DEYİMLERİNDE KADIN İMGESİ

Yrd. Doç. Dr. Zihniye OKRAY
Lefke Avrupa Üniversitesi
Fen ve Edebiyat Fakültesi
zokray@eul.edu.tr

Özet: Atasözleri ve deyimler yaşayan bir kültürün atalarından günümüze mirasıdır. Atasözleri ve deyimler toplumun ve bireyin davranış kodlarını belirleyen birer nirengi noktası olarak, genel kabul gören, olumlanan davranışlar ve düşünce biçimlerinin yanısıra kabul görmeyen ve reddedilen davranış ve düşünce biçimlerini de anlamlarında barındırırlar. Bu bağlamda Türk Atasözleri ve Deyimleri ışığında Türk toplumunda kadın imgesi araştırılmıştır. Bu araştırmada Türk atasözleri ve deyimlerinde kadın imgesinin nasıl sunulduğunu incelemek amacıyla içerik analizi yöntemi kullanılmıştır. Türk kültürü içerisinde kadın imgesinin bir kahramandan değersiz bir varlığa kadar geniş bir perspektifte tanımlandığı tesbit edilmiştir. Yapılan içerik analizi sonucunda kadınların olumlu ve istenilen özelliklerinin yanısıra kadına ve kadın imgesine olumsuz özellikler de atfedilmiştir.

Anahtar Kelimeler: atasözleri, deyimler, Türk kültürü, kadın, kadın imgesi

WOMAN IMAGE IN TURKISH PROVERBS AND IDIOMS

Abstract: Proverbs and idioms are the heritages of a living culture from the ancestors to today. Proverbs and idoms are the reference points of the society and individuals behavioral patterns and they not only represents the general acceptable and valued behavioral patterns and thought processes but also unacceptable and rejected behavioral patterns and thought processes . In this context image of women in Turkish society was explored from the Turkish Proverbs and Idioms . In this research in order to explore the woman image in Turkish proverbs and Idioms the content analysis method was used. As a result Turkish women described in a wide range of perspective from a hero to a unvaluable object, not only the precious and wanted characteristics but also unacceptable and rejected characteristics are the part of woman image.

Keywords: proverbs, idioms, Turkish culture, woman, woman image

1. GİRİŞ

Bir milletin dilinde ve günlük yaşamında önemli yer tutan atasözleri ve deyimler, o milletin tarihi zenginliğini, estetik ve güzellik anlayışını, değerlerini ve anlayışlarını yansıtan birikimleridir. İnsan kendini ve kendi dışındaki her şeyi nasıl algıyorsa onları atasözlerine ve deyimlere yansıtır.

Atasözleri, bir milletin idealini yansıtan, milli özelliğe sahip, nesilden nesile aktarılan edebiyat örnekleri veya hayatın çeşitli konularıyla ilgili ibret veya öğüt verici özlü sözler olarak tanımlanabilirler. Diğer taraftan deyimler belirli bir anlayışı dile getirmek için oluşturulan özel kalıplardır, fakat onların öğüt ya da ibret verme gibi bir kaygıları yoktur (Altaylı, 2010: 127).

Atasözleri ve deyimeler hakkında birçok araştırmacı tarafından çalışmalar yapılmıştır. Atasözleri ve deyimlerin her ulusun kendi atalarının düşüncelerine, denemelerine, gelenek ve görgülerine dayanan ulusal sözler oldukları bilincinden hareketle bir ulusun düşünce ve duygularını bu sözler aracılığıyla öğrenebileceğimiz inancı genellikle kabul görmektedir. Aynı durum, deyimler için de dile getirilerek deyimlerin bir dilin anlatım yolları bağlamında zenginlik yarattığı ve o dili konuşan toplumun geçmişini, yaşam biçimini, geleneklerini ve çeşitli özelliklerini belirten ipuçları ortaya koydukları gösterilmiştir (Akbay, 2012: 148).

Atasözleri ve deyimler toplumun ve bireyin davranış kodlarını belirleyen birer nirengi noktası olarak, genel kabul gören, olumlanan davranışlar ve düşünce biçimlerinin yanısıra kabul görmeyen ve reddedilen davranış ve düşünce biçimlerini de anlamlarında barındırırlar (Bekiroğlu, 2014: 81).

Yılmaz (2004: 111), Türk Kültüründe Kadın isimli çalışmasında Türk kültürü içerisinde tarih boyunca kadının, her zaman erkekle yan yana olduğu ve onun toplumdaki yerini koruyarak, sosyal hayatın içerisinde birey olarak varlığını sürdürdüğü, eş, anne veya evlat olarak saygı ile karşılandığı sonucuna varmıştır.

Şahin (2006: 164), Türk Atasözlerinde Kadın isimli araştırmasında ise toplumun sağlığı, düzeni ve devamı için önemli işleve sahip olan aile kurumuna önem vermiş ve bu kurumun ayakta kalması için kadın ve erkeğin büyük sorumlulukları olduğu sonucuna varmıştır. Bu çalışmada, kadına düşen görevlerin daha fazla olduğu, atasözlerinde de doğuran, büyüten, besleyen ve eğiten kişinin kadın olarak öne çıkarıldığı; bu nedenle de aile kurulurken seçilecek kadının söz konusu görevleri yerine getirebilecek niteliklere sahip olması gerektiği düşüncesinin bu atasözlerinde sıklıkla vurgulandığı ortaya konulmuştur. Çalışmada ayrıca, kız çocuğunun yetiştirilmesiyle alakalı atasözlerinin fazlalığına dikkat çekilerek atasözlerinde önemli oranda anne ve evli kadın vurgusunun yapıldığı belirtilmiştir.

Batur (2011: 577), Atasözü ve Deyimlerde Kadın ve Kadının Sosyo-Psikolojik Özellikleri isimli çalışmasında kadın kavramıyla ilgili olarak, 'kadının olumsuz yönlerinin olduğunu belirten sözler, kadının anne kimliğinin kişilik üzerine etkileri, kadının genel özelliklerini betimleyen sözler, kadının eş olarak erkeğe olan bağımlılığını betimleyen sözler, kadın olmanın bazı durumlarda avantaj sağladığını belirten sözler, kadının anne olarak çocukları tarafından

beğenilmemesini betimleyen sözler ve kadın kavramının çeşitli anlamlarda kullanıldığı atasözleri'yle ilgili bir sınıflama yapmıştır.

Özkan ve Gündoğdu (2011: 1145), Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Türkçede Atasözleri ve Deyimler adlı çalışmalarında ise, Atasözü ve deyimlerdeki Türk kültüründe kadın ve erkeğin rollerini ve toplumun söz konusu rollerden beklentilerinin neler olduğunu incelemişler ve toplumsal rollerin cinsiyete yönelik dağılımlarını ortaya çıkararak eril cinsiyetin ev dışı yaşam, dişil cinsiyetin ise ikinci planda ev içi yaşamda yerini aldığını tespit etmişlerdir. Aileye dişil bir rol atfedildiği ve kadının hareket sahasının aile ile sınırlandırıldığı Akbalık tarafından da tespit edilmiştir (Akbalık, 2013: 88).

Günindi-Ersöz (2010: 167) Türk Atasözleri ve Deyimlerinde, Kadına Yönelik Toplumsal Cinsiyet Rollerini isimli araştırmasında, kadının eş ve annelik rollerinin öne çıkarıldığı, kadının erkeğin otoritesi altında bulunduğu, kadının hamarat ve fedakar olması gerektiği, gelin adayının soylu olması ve kadına yönelik şiddetin tasvip edildiği içeriklere ulaşmıştır.

Atasözleri ve deyimler, sosyoloji, psikoloji, tarih, felsefe, folklor ve sosyal bilimlerin bir çok alanında analiz edilerek içinde yaşanılan toplumun geçmiş yaşantılarının neler olduğu değerleri, değer yargıları, olumlanan ve reddedilen davranış ve düşünce kalıplarını görmek açısından önemli birer bilgi kaynağıdır. Atasözleri ve deyimlerde, toplumun yönetim biçimlerinden, eğitim anlayışlarına, evlilik, boşanma gibi sosyal olgulardan demokrasi ve barış gibi politik konulara, toplumsal cinsiyet algısı hatta kadın ve erkeklerin görev ve sorumluluklarına kadar çok geniş bir yelpazede birçok bilgi sunmaktadırlar. Kadın ve erkek kimliklerinin algılanışları toplumdan topluma, farklı zaman dilimlerine ve farklı kültürlere göre çeşitli görünüm ve sunumlarda karşımıza çıkmaktadır ve bunun en iyi okuması da edebi eserler ve halk eserlerinde görülebilmektedir. Bu doğrultuda, araştırmanın amacı, bir toplumun genel anlamda kadına ve kadına ait imgeye ilişkin bakış açısını yansıtan gönderimlerin gizil olarak saklandığı atasözleri ve deyimlerin kadın, kadınlığa atfedilen roller, atasözlerinin kadınlar için neler söylediği ve bunların kadın cinsiyetine yönelik bakış açısını değerlendirmektir. Söz konusu noktalardan yola çıkılarak, çalışmanın temel problemi Türk atasözleri ve deyimlerinde kadın ve kadın imgesine yönelik gönderimlerin irdelenmesi ve bunların toplumsal ve kültürel açıdan taşıdığı anlamlar değerlendirilmeye çalışılacaktır.

2. YÖNTEM

Bu çalışmada Türk atasözleri ve deyimlerinde kadın imgesinin nasıl sunulduğunu incelemek amacıyla içerik analizi yöntemi kullanılmıştır. İçerik analizi sözel, yazılı ve diğer materyallerin nesnel ve sistematik bir şekilde incelenmesine olanak tanıyan bilimsel bir yaklaşımdır (Tavşancıl ve Aslan, 2001). Sosyal bilimler alanında sıklıkla kullanılan içerik analizi, belirli kurallara dayalı kodlamalarla kitap, kitap bölümü, mektup, tarihsel dokümanlar, gazete başlıkları ve yazıları gibi bir metnin bazı sözcüklerinin daha küçük içerik kategorileri ile özetlendiği sistematik, yinelenebilir bir teknik olarak tanımlanabilir. (Büyüköztürk vd., 2008: 240). İçerik analizinin temel amacını toplanan verileri

açıklayabilecek kavramlara ve ilişkilere ulaşmak olarak ifade eden içerik analizinde, dokümanlardan elde edilen nitel araştırma verilerinin işlenmesi, verilerin kodlanması, temaların bulunması, kodların ve temaların düzenlenmesi, bulguların tanımlanması ve yorumlanması şeklinde dört aşama bulunmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2006: 41). Bu çalışmada da, ilk aşamada belirlenen tarama ve seçim ölçütlerine göre kodlamalar yapılmış ve bu bağlamda çeşitli temalara ulaşılmıştır. Bu aşamadan sonra veriler düzenlenmiş, temalara göre gruplanmış ve uygun olduğu durumlarda veriler sayısal hale getirilerek sunulmuştur. Son olarak, elde edilen bulgular yorumlanmıştır.

2.1 Tarama ve Seçim Ölçütleri

Araştırmada kullanılacak atasözleri ve deyimleri belirleyebilmek amacıyla araştırmacı tarafından birtakım tarama ve seçim ölçütleri belirlenmiştir. Türk Dil Kurumu Atasözü ve Deyimler Sözlüğü; kadın ve kadın imgesine yönelik göndermeler yapan ‘kocakarı, ana, dişi, kız, avrat, erkek, saç, kadın ve gelin anahtar’ kelimeleri yönünden taranmıştır (<http://tdk.gov.tr>). Bu tarama sonunda toplam 388 atasözü ve deyim tespit edilmiştir. Bu sayı içerisinde 179 atasözü ve 209 deyim bulunmaktadır. Araştırmacının belirlemiş olduğu seçim ölçütlerine bağlı kalarak kadın ve kadın imgesine gönderme yapan atasözleri ve deyimler tarama sonucu ulaşılan deyimler arasından seçilmiştir. Dışlama kriteri olarak aranan anahtar kelimenin başka bir kelimenin bir hecesi olması durumunda bu atasözü ve deyimler değerlendirme dışı bırakılmıştır. Örneğin ‘kız’ anahtar kelimesiyle yapılan taramada elde edilen ‘azan kurda, **kızan** köpek’, ‘gavura **kızıp** oruç bozmak’ gibi atasözü ve deyimler buna birer örnek olarak gösterilebilir. Bu dışlama ölçütü diğer anahtar kelimelerde de uygulanmıştır. Tespit edilen atasözü ve deyimler kadınla ilgili olanlar bakımından 122 atasözü ve 73 deyim indirgenmiştir. Bu noktadan sonra ise farklı anahtar kelimelerle yapılan tarama neticesinde tekrar eden atasözü ve deyimler elenmiş ve araştırma 93 atasözü ve 59 deyim üzerinden yürütülmüştür. Bu atasözü ve deyimler konularına göre tasnif edilmişlerdir.

3. BULGULAR

Tablo 1’de de görüleceği gibi, atasözü ve deyimlerin dağılımlarında *genel sınıflama* içerisinde olan atasözlerinin en yüksek yüzde değerine sahip iken; eş olmakla ilgili olumlu özellikler, annelik, kadının karar vermedeki yetersizliği ve değersizliği maddelerinin çok sayıdaki atasözü ve deyim konusunu oluşturduğu görülmüştür. Evlilik, karı-koca ilişkisi, soyaçekim, anne kız ilişkisi, namus-bekaret kavramlarıyla ilgili atasözleri ve aile ilişkilerinde öz-üvey olma durumu maddeleri ikinci sırada yükselmeler olarak değerlendirilebilir. Atasözleri ve deyimler arasında eş olmakla ilgili olumsuz özellikler, gelin-kaynana ilişkisi ve küfür niteliğinde olanların yüzdeleri ise en düşük olan sınıflandırmalar olarak göze çarpmaktadır.

Tablo 1: Atasözü ve Deyimlerin Konularına Göre Dağılımları

	Atasözü n(%)	Deyim n(%)	Toplam n(%)
Genel	22 (55,0)	18 (45,0)	40 (26,3)
Eş Olmakla İlgili Olumlu Özellikler	22 (84,6)	4 (15,4)	26 (17,1)
Annelik	7 (50,0)	7 (50,0)	14 (9,2)
Karar vermede yetersizlik / Değersizlik	8 (61,5)	5 (38,5)	13 (8,6)
Evlilik	6 (60,0)	4 (40,0)	10 (6,6)
Karı- Koca İlişkisi	7 (87,5)	1 (12,5)	8 (5,3)
Soyaçekim	2 (28,6)	5 (71,4)	7 (4,6)
Anne- Kız İlişkisi	7 (100)	-	7 (4,6)
Öz- Üvey	3 (50,0)	3 (50,0)	6 (3,9)
Namus / Bekaret	4 (66,7)	2 (33,3)	6 (3,9)
Eş Olmakla İlgili Olumsuz Özellikler	3 (60,0)	2 (40,0)	5 (3,3)
Gelin / Kaynana	2 (40,0)	3 (60,0)	5 (3,3)
Küfür Niteliğinde Olanlar	-	5 (100)	5 (3,3)
Toplam n(%)	93(61,2)	59 (38,8)	152(100)

Atasözleri ve deyimlerin yukarıda verilen sınıflandırmalar aracılığıyla, her bir sınıfta hangi özelliklere vurgu yapıldığı ve her bir alt sınıfın hangi özellik ya da niteliklerden dolayı o sınıfa ait olduklarıyla ilgili olarak birtakım içerik analizleri yapılmıştır. Bu sınıflandırmalar belirli başlıklar altında şu şekilde toplanmıştır. Bunlar:

Namus-Bekaret:

Türk kadınının evlenirken bakire olması, evlendikten sonra tek eşli olması, eşine olan sadakati ve her koşulda bir erkeğin özellikle kocasının korunmasına ihtiyaç duyması gerektiği vurgulanmıştır.

Eş Olmakla İlgili Olumlu ve Olumsuz Özellikler:

Türk Atasözleri ve Deyimleri içerisinde Türk kadınının sahip olması gereken olumlu özellikler arasında tutumluluk, soyluluk, sadakat, beceriklilik, güzellik, kocasına destek ve evin temeli olma gibi özellikler sıralanmaktadır. Bunun yanı sıra kadının eğlenceli, cilveli olması istenci de dile getirilmektedir. Eş olmakla ilgili olumsuz özellikler arasında inatçılık, beceriksizlik, açgözlülük gibi özelliklerin yanı sıra bilindik bir soydan gelmemenin de önemli bir istenmeme nedeni olduğu göze çarpan özellikler arasındadır.

Evlilik, Karı-Koca İlişkisi ve Gelin Kaynana İlişkisi:

Bu sınıfta incelenen atasözlerinde ise, evliliğin gerçekleşmesi için gereken ritüeller, kimin uygun eş olacağı, evlilik çağı, yine eş olmakla ilgili olumlu özellikler arasında olan bilindik bir ailenin kızı olması gibi kriterler göze tespit edilmiştir. Karı- koca arasındaki ilişki değerlendirildiğinde ise kadının erkeğe muhtaç olması, erkeğin kadının tüm ihtiyaçlarını gidermesi ve bakımını üstlenmesi, kadının erkeğe anlayış göstermesi, erkeğe hizmet etmesi ve çok az sayıda da olsa kadın ve erkeğin birbirlerine destek olması konu edilmiştir. Bu atasözü ve deyimlerin yanı sıra karı-koca arasına girilmemesi gerektiğini

vurgulayan atasözleri de bulunmaktadır. Gelin kaynana ilişkisi de evlilik bağından ileri geldiğinden bu ana başlık içerisine dahil edilmiş ve bu ikilinin iyi anlaşamadığı, kaynanaların gelinleri sevmedikleri ve kusur bulduklarıyla ilgili atasözleri tespit edilmiştir.

Annelik, Anne-Kız İlişkisi, Soyaçekim ve Öz-Üvey Olma Durumu:

Türk Atasözü ve deyimlerinde annelerin özellikleri arasında cefakar, fedakar oluşları; sevgi, şefkat, anlayışlılık, affedicilik gibi özelliklere sahip oldukları dile getirilmiştir. Annelerin çocukları için, anneliğin yanı sıra iyi birer eğitmen oldukları ve hayatla ilgili özellikle kız çocuklarına beceri kazandırdıkları düşüncesini içeren atasözleri bulunmaktadır. Anne çocuk ilişkisiyle ilgili birkaç atasözünde çocukların annelerini beğenmedikleri, utandıklarıyla ilgili atasözleri de göze çarpmaktadır. Anne kız ilişkisi, çalışmaya konu edilen atasözlerinde sıklıkla karşımıza çıkmıştır. Anne ve kız arasındaki benzerliğin çokluğu, annenin kızına kadınlığı ve anneliği öğrettiği, anne için kız çocuğa sahip olmanın önemi gibi atasözleri de ayrıca dikkat çekmektedir. Soyaçekim konulu atasözü ve deyimlerde sadece anneden değil babadan da bahsedilmiş ve çocukların anne babalarına benzedikleri vurgulanmıştır. Bu başlıkta son olarak öz-üvey olma durumu incelenmiş ve bu alt başlıkla ilgili atasözü ve deyimlerin ortak temaları kapsamında, öz kardeşin bile kendi çıkarları doğrultusunda hareket edebileceği, üvey çocuklara kötü davranılmaması gerekliliği ön planda tutulmuştur. Üvey çocuğa yapılan her muamelenin kendi öz çocuklarının başına da gelebileceğiyle ilgili ebeveynlere yönelik göz dağı verir nitelikte atasözleri de incelemeler esnasında tespit edilmiştir.

Kadınların Karar Vermede Yetersiz Oluşlarını ve Birtakım Küfürleri İçeren Yapılar :

Türk atasözleri ve deyimleri, içeriklerine göre sınıflandırıldığında bazılarının kadınların erkeklere oranla daha az akıl ve karar verme yetisine sahip olduklarıyla ilgili atasözleri dikkat çekmiştir. Bunun yanında, kadınlara karşı fiziksel şiddetin onaylandığı ve onların günlük yaşam içerisinde erkeğin koruması olmadan tek başlarına bir karar veremeyecekleri vurgulanmıştır. Küfür niteliğinde olan atasözleri de genellikle anne kavramını içeren ve anneye yönelik küfürler olarak karşımıza çıkmaktadır.

Genel sınıflama içerisinde yer alan atasözleri ve deyimler de ise kadın, kız, gelin, anne gibi kelimeler bazen yerme, bazen övme, bazen olmayacak ya da çok güç olacak bir işi anlatmak için kullanılmıştır.

4. TARTIŞMA

Kültür, insan toplumlarının sosyal olarak nesilden nesile aktardıkları, maddi ve maddi olmayan ürünlerinin toplamı olarak tanımlanabilir (Cevizci, 2011: 273). Birer dil ürünü olan atasözleri ve deyimler aracılığıyla, bilgi ve deneyimlerin aktarımı da söz konusu olmaktadır. İnançlar, ahlak ve değer yargıları ile ilgili düşünceler de bu kültürel aktarım içerisinde yer alırlar (Dik, 2010: 30). Atasözleri ve deyimler, edebi, kültürel ve sosyal içerikleri kendi içlerinde barındırırlar ve bu özelliklerinden dolayı da içinde oluştukları toplumla ilgili bir farkındalık

yaratırlar. Bu farkındalık ise kültürde nelerin önemli kabul edildiğinin ve kültürel alışkanlıklarda neyin öncelikli olduğunun da birer göstergesidir (Tüm, 2010: 667).

Türk kültüründe kadınının yaşanan döneme göre farklı özellikleri ön plana çıkarılmıştır. Örneğin İslamiyet öncesi dönemde erkek gibi ata binen, ok atan, kılıç kuşanan, gerekli olduğu zaman savaşa katılan kahraman kadınlar, İslam kültürüyle birlikte pasif özellikler sergileyerek daha çok aşk ve hazza konu olmuşlar ve Batı ile tanışılmasından sonra ise erkekle eşit konumda anılmaya başlamışlardır (Kaplan, 1995: 51).

Özellikle İslamiyet öncesi Türk halkı diğer halklarla kıyaslandığında; diğer toplumlarda görülmeyen son derece sağlam bir iffet ve namus anlayışının var olduğu bilinmektedir (Aksoy, 2010: 156). Evlenilecek kızın bakire olması, iyi bir aileye mensup olması, kocasından statü olarak daha aşağıda olması Kutadgu Bilig'den, yani Doğu kaynaklarından aktarılmış değerlerdir (Günay, 2000: 6). Araştırma sonucunda da Türk atasözü ve deyimlerinde namus ve bekarete yapılan vurgunun İslamiyet öncesi Türk toplumlarından günümüze değin önemini yitirmediği ve bunun bir yaşam tarzı olduğu kanısına varılabilir.

Kadınların karar vermede yetersiz oldukları düşüncesi ve erkeklerin korunmasına ihtiyaç duymaları ya da toplumsal alandaki eşitsizlikler, Türk toplumunun İslamiyete geçtikten sonra yakın ilişkiler içerisinde bulunan Arap-Fars ve Hint geleneklerinden kaynaklanmaktadır (Günay, 2000: 4). Bu geçişle birlikte özellikle kadına yönelik şiddet vurgulayan atasözü ve deyimlerin Türk kültürü içerisinde yayılmaya başladığı düşünülmüştür. Türk destanlarında kadın daima erkeğin yanındadır ve erkeğin tamamlayıcısıdır. Dövülmesi, hor görülmesi, itilip kakılması Türk kültüründe olması mümkün olmayan kavramlar olarak Dede Korkut hikayelerinde karşımıza çıkmaktadır (Gündüz, 2012: 133). Bu çelişkili bulgular, özellikle şiddet konusunda ya da kadınların daha az akıllı oldukları düşüncesi bağlamında birbiriyle tam örtüşmeyen inançlar ve yaşantılar olduğu gerçeğini bir kez daha ortaya koymaktadır.

Kadınlar her zaman erkeğin hayatı içinde veya onun yanında oynadığı role veya erkeğin onlara verdiği değere göre belirlemekte ve tanımlanmaktadırlar. İslamiyet öncesi ve sonrası kadın, tek başına ve kendi adına toplum içerisinde var olamazdı. Bağlı olduğu erkeğin yaşama alanı içerisinde kendini gerçekleştirip üretebilirdi. (Günay, 2000: 8; Şahin, 2006: 129) Kadınların eş olarak sahip oldukları olumlu özellikler ve diğer taraftan evlilik ve karı-koca ilişkileri ile ilgili atasözlerinin içerik analizlerinde de benzer bulgulara ulaşılmıştır.

Annelik, anne - kız ilişkisi ile ilgili tespit edilen özellikler olarak annenin kutsal olduğu; cefakar, fedakar olduğuyla ilgili özellikler ve annelerin özellikle kız çocuklarıyla aralarındaki kadınlığın ve anneliğin geçişi olgusu birçok araştırmada da tespit edilmiştir (Batur, 2011: 580; Akbalık, 2013: 87).

Atasözü ve deyimlerin anonim bir kimlikle, toplumsal bellek olarak karşımıza çıktıkları varsayımından hareketle, daha önce de belirtildiği gibi kadın Türk toplumunda bir taraftan kahraman, diğer taraftan pasif bir varlık, sosyal hayat içerisinde görünmez olan; ama diğer taraftan da ailenin temelini oluşturan, yuvayı yapma görevinin yanı sıra çocuk yetiştirme görevini de üstlenen bir imge olarak karşımıza çıkmaktadır. Diğer taraftan atasözü ve deyimler, toplumun düşünce şemalarını ortaya koyan söz öbekleri olarak değerlendirildiğinde de Türk kültürü

içerisinde kadın imgesinin henüz kesin ve net bir tanımının olmadığı sonucuna varılabilir. Kültür tarafından kadına uygun görülen rol, pasif olmaya ve itaatkar olmaya özendirilirken, büyüyen kız çocuklarının korunması evlenmeden önce babaya evlendikten sonra da kocaya devredilmektedir. Türk kadınının toplumsal rolü fedakarlık, evin, çocukların ve kocasının tüm isteklerini yerine getiren fedakar eş olmanın yanısıra tutumlu, namusuna düşkün, becerikli ve hamarat olması da kadın imgesine yüklenen anlamlar arasındadır. Evlilik diğer taraftan önemli bir kavram olarak karşımıza çıkarken evlenilirken bakire olunması, alınan kızın ya da gelinin soylu yerden olması, kadının erkekten daha zengin olmasının sakıncalı olacağı, çok eşliliğe karşı olumsuz tutum ve davranışların olduğu atasözleri de karşımıza çıkmaktadır. Evli kadınların çocuk doğurmaları özendirilen ve toplumsal statüyü artıran bir faktör olarak değerlendirilmektedir. Yapılan içerik analizi sonucunda kadınların bu olumlu ve istenilen özelliklerinin yanısıra kadına ve kadın imgesine olumsuz özellikler de atfedilmiştir. Örneğin kadınların karar vermede, değerlendirmede yetersizliklerinin yanısıra kadına yönelik şiddeti olumlayan atasözleri de karşımıza çıkmaktadır. Şiddetin yanısıra tecavüzü bile olumlayan atasözlerinin varlığı da yadsınamayacak bir gerçektir. Benzer bulgular Günindi-Ersöz (2010: 167) tarafından da tesbit edilmiştir.

Maddi kültür değerlerinin maddi olmayan kültür değerlerine göre daha hızlı değişebileceği ama bu iki kültürel öge arasındaki farklılığın artması da kültürel gecikmeyi kaçınılmaz kılmaktadır (Bozkurt, 2011: 108). İçinde yaşadığımız coğrafyada kültürün maddi öğelerinin hızla değiştiği ama diğer taraftan da ataerkil aile yapısının ve değerlerin, örf, adet, ve geleneklerin ise bu hızla değişmediği de bir gerçektir. Kadınlar ve kadın imgeleri de bu kültürel gecikmenin bir sonucu olarak farklılıklar göstermektedir.

KAYNAKÇA

- Akalın Şükrü, H., Toparlı, Recep, Aksu Belgin, T., *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü*, Türk Dil Kurumu, http://tdk.gov.tr/index.php?option=com_atasozleri&view=atasozleri, Erişim Tarihi: 08.01.2015
- Akbalık, Esra (2013), “Türk Atasözlerinde Cinsiyet Algısı”, *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 36: 81-89.
- Akbay, Okan H. (2012), “Japon Atasözlerinde Kadın İmgesi”, *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Elektronik Dergisi*, 6: 145-158.
- Aksoy, Numan, D. (2010), “Eski Türk Toplumunda Kadının Sosyal Statüsü”, *Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi*, 185: 149- 166.
- Altaylı, Seyfettin (2010), “Atasözü ve Deyimler Arasındaki Farklar”, *Karadeniz Araştırmaları*, 25: 125-134.

- Batur, Zekerya (2011), “Atasözü ve Deyimlerde Kadın ve Kadının Sosyo-Psikolojik Özellikleri”, *Turkish Studies, International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 6(3): 577-584.
- Bekiroğlu, Onur (2014), Türkçe Atasözlerinde İletişim Olgusunun İzleri ve Sosyo-Kültürel Çıkarımları, *Milli Folklor*, 26(103): 80-97.
- Bozkurt, Veysel (2011), *Değişen Dünyada Sosyoloji, Temeller, Kavramlar, Kurumlar*, Ekin Basın Yayın Dağıtım, Bursa.
- Büyüköztürk, Şener, Kılıç-Çakmak, Ebru, Akgün, Özcan E., Karadeniz, Şirin, Demirel, Funda (2008), *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*, Pegem Yayınları, Ankara.
- Cevizci, Ahmet (2011), *Felsefe Sözlüğü*, İstanbul: Say Yayınları.
- Dik, Tuba (2010), “Atasözlerinde Adil Dünya İnancı”, *Millî Folklor*, 22(88): 28-32.
- Günay, Umay (2000), “İslami Dönemde Türk Toplumunda Kadının Yeri ve Önemi”, *Milli Folklor*, 6(46): 4-9.
- Gündüz Ahmet, (2012), “Tarihi Süreç İçerisinde Türk Toplumunda ve Devletlerinde Kadının Yeri ve Önemi”, *The Journal of Academic Social Science Studies, International Journal of Social Sciences*, 5(5): 129-148
- Günindi-Ersöz, Aysel (2010), “Türk Atasözleri ve Deyimlerinde Kadına Yönelik Toplumsal Cinsiyet Rollerini”, *Gazi Türkiyat*, 6: 167-181.
- Kaplan, Mehmed (1995), *Dede Korkut Kitabında Kadın, Türk Edebiyatı Üzerine Araştırmalar 1*, Dergah Yayınları, 51-55.
- Özkan, Bülent, Gündoğdu, Ayşe, E., (2011), “Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Türkçede Atasözleri ve Deyimler”, *Turkish Studies, International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 6(3): 1133-1147.
- Şahin, Hatice (2006), “Türk Atasözlerinde Kadın”, *Akademik Araştırmalar Dergisi*, 29: 155-166.
- Tavşancıl, Ezel, Aslan, Esra, (2001), *İçerik Analizi Ve Uygulama Örnekleri*, Epsilon Yayınları, İstanbul.
- Tüm, Gülden (2010), “Atasözlerinin Değişik Kültür ve Dilleri Anlamadaki Rolü”, *Turkish Studies, International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 5(4): 663-678.
- Yıldırım, Ali ve Şimşek, Hasan (2006), *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, Seçkin Yayıncılık, Ankara.
- Yılmaz, Ayfer (2004), “Türk Kültüründe Kadın”, *Milli Folklor*, 61: 111-123.

Zihniye Okray is a lecturer at European University of Lefke, and Head of Psychology Department. She recieved her PhD in Clinical Psychology from İstanbul University. Zihniye Okray's research interest; psychological scale adaptations- reliability - validity, domestic violence, cultural traumas and infertility.

Zihniye Okray Lefke Avrupa Üniversitesi, Fen ve Edebiyat Fakültesi Psikoloji Bölümü öğretim görevlisidir. Doktora derecesini Klinik Psikoloji alanında İstanbul Üniversitesinde tamamlamıştır. Psikolojik ölçeklerin adaptasyonu, geçerlik ,güvenirlilik çalışmaları, aile içi şiddet, kültürel travmalar ve kısırlık konuları, Okray'ın ilgi alanlarıdır.